

адекватною. Елементи теорії справедливості виявляються в тому, що працівники мають власну точку зору щодо правильності винагороди порівняно з іншими працівниками, а тому задоволені результатами своєї діяльності. Відтак можна дійти висновку, що саме винагорода та задоволення результатами праці є основним мотивуючим фактором діяльності особистості.

Список використаних джерел

1. Асеев В.Г. Мотивация поведения и формирования личности. - М., 1976.- 287с
2. Асеев В.Г. О формах мотивационно-ценностного отношения к действительности //Материалы IV Всесоюзного съезда Общества психологов. - Тбилиси, 1971.
3. Асеев В.Г. Формирование личности и структурный уровень мотивов // Проблемы личности. Материалы симпозиума. - М., 1969.- 145с.
4. Баканов Е.Н., Иванников В.А. О природе побуждения//Вопросы психологии. - 1983. - № 4.
5. Бибрих Р.Р., Орлов А.Б. Преодоление в зарубежной психологии традиционных факторных подходов к детерминации поведения // Вестник Моск. ун-та. Сер. 14. Психология. - 1977. - № 2.
6. Вилюнас В.К. Психологические механизмы мотивации человека. - М.: Изд-во МГУ, 1990. - 288 с.
7. Занюк С.. Психологія мотивації. - К.: Либідь, 2002. - 304 с.
8. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы. - СПб.: Питер, 2006. - 508 с.
9. Каверин С.Б. Мотивация труда. - М.: ИП РАН, 1998.- 348с.
10. Ходаківський Є.І. Психологія управління – К.:Прес-Центр, 2009. – 386с.
11. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность – М., 1986.

Вінник Т.І.

Психолого-педагогічні умови розвитку лідерського потенціалу особистості підлітків у навчально-виховному процесі

Створення нових політичних, соціально-економічних відносин у суспільстві певним чином залежить від того, наскільки кожна людина займає активну життєву позицію, готова до участі в управлінні суспільством, є лідером свого життя. Особливо складно у змінних умовах буття самовизначитися підлітку, для якого сьогодення є значущим етапом соціалізації. Дуже важливо, щоб підліток навчився адекватно оцінювати довколишній світ, розвинув готовність до гнучкої поведінки, пошукової активності, спрямованої на задоволення потреби у новій інформації, у розширенні власного досвіду. Психологи стверджують: для того, щоб бути успішним в інформаційному, мінливому суспільстві, необхідно володіти цілою низкою лідерських компетенцій.

Проблема виявлення і розвитку лідерських здібностей особистості є однією із найбільш значущих у психології, якій присвячено чисельні дослідження таких науковців як В.М.Дружинін, О.Г.Ковальов, С.Л.Рубінштейн, Б.М.Теплов, та ін.

Вагоме місце у системі досліджень лідерських здібностей особистості займають дослідження механізмів виявлення і розвитку лідерських здібностей школярів у навчально-виховному процесі.

Сучасна освітня система дозволяє знайти плідні форми для виховання лідерів, створити психолого-педагогічні умови для виявлення і розвитку лідерських здібностей учнів. Системний підхід до підготовки лідерів позитивно впливає також на якість навчальних досягнень школярів, оскільки соціальні лідери більш відповідальні, самостійні особистості, спрямовані на високий рівень домагань і досягнень у житті.

Особливості психічного розвитку у період підліткового віку створюють передумови для успішного формування популярності особистості та розвитку лідерських здібностей. При розширенні кола знайомств підлітки починають все більше відчувати потребу у тому, щоб увійти до певної групи. На цьому етапі вони дуже чутливі до критики чи негативної реакції з боку інших. Вони переживають з приводу того, що про них думають люди, тому що їх уявлення щодо власної особистості і самооцінка значною мірою є відображенням думок оточення [2, с.346].

Важливими умовами популярності особистості підлітків у групі Філіп Райс називає: уміння пристосовуватися (у своїй поведінці, захопленнях, манері розмовляти й одягатися), успіхи у певній галузі (у спорті, навчанні, роботі підліткового колективу або під час спільного відпочинку), що є високостатусною для однолітків, залучення до шкільних клубів, участь у різних позакласних заходах, особистісні якості та соціальні навички, що визначаються як основний фактор успіху серед однолітків [2, с.346 - 351].

Сукупність означених факторів забезпечує реалізацію феномену лідерських здібностей школярів, що можуть бути представлені у характеристиках визначених у таблиці 1.

Таблиця 1

Характеристика лідерських здібностей у школярів

Вид здібностей	Характеристика учня з цим видом здібностей
Лідерські	<ul style="list-style-type: none"> • ініціативність у спілкуванні з однолітками; • збереження впевненості в оточенні незнайомих людей; • легке спілкуванні з дітьми й дорослими; • розуміння причин вчинків інших людей, мотивів їхньої поведінки; • часте керування іграми й заняттями інших людей; • схильність брати на себе відповідальність, що виходить за межі, характерні для певного віку; • бажання інших дітей вибрати його як партнера в іграх і заняттях; • володіння даром переконання, здатність зацікавити своїми ідеями інших

Справжні лідери групи, за твердженням О.В.Скворчевської, О.С.Нурсєвої, відрізняються упевненістю, рішучістю, самостійністю, умінням нав'язати товаришам необхідний за певних обставин стиль поведінки. Проте їх потрібно навчати правильного поводження у складній для групи ситуації, рівного ставлення до товаришів, уміння співпереживати, відмови від агресивної реакції на невдалі дії когось із членів колективу, витримки. Кооперація взаємодії налагоджується та впливає на учнів тільки у тому колективі, у якому панує високоморальна атмосфера [1, с. 27].

Найважливішою умовою успішного спілкування у групі є уміння особистості вибирати найбільш лояльний спосіб поведінки стосовно іншої людини [1,с.27]. Саме тому для ефективного розвитку особистісного потенціалу кожного школяра у процесі соціалізації необхідно створити адекватні психолого-педагогічні умови, підтримувати прагнення школяра розвивати необхідні психологічні властивості.

Найбільш поширені напрямки розвитку лідерських здібностей можна представити у таблиці 2.

Таблиця 2.

Напрямки розвитку лідерських здібностей

Збагачення емпіричного досвіду / формування адекватних дій на основі досвіду	Мотивація успіху та саморозвитку особистості	Розширення світогляду школярів
Оптимізація взаємин у межах групи	Модель розвитку лідерських здібностей	Глобалізація мисленнєвих стратегій особистості
Засвоєння моделей лідерства, тренінги лідерства	Самоосвіта школярів і диференціація самооцінки	Зміна способу мислення (поленезалежність, креативність тощо)

З метою вивчення психолого-педагогічних умов розвитку лідерського потенціалу особистості підлітків у навчально-виховному процесі нами було проведено експериментальне дослідження. Експериментальну вибірку склали 53 учні 7 – х класів віком 12 – 13 років Тернівської гімназії м. Кривого Рогу.

Нами була висунута **гіпотеза**: врахування вікових особливостей школярів та систематичне впровадження методичного комплексу щодо розвитку лідерських здібностей підлітків сприятиме актуалізації лідерського потенціалу учнів.

Діагностика рівня виявлення лідерських здібностей школярів експериментальної вибірки була здійснена за допомогою опитувальника Е.Жарикова та Е.Крушельницького. Узагальнення отриманих результатів дозволили виявити певні закономірності. Так, серед респондентів обох класів

переважна кількість школярів виявили низький рівень (50 % у 7 А класі та 44,8 % у 7 Б класі) та середній рівень (29,2 % у 7 А класі та 34,5% у 7 Б класі) лідерських здібностей. Високий та дуже високий (схильність до диктату) рівень виявлення лідерських здібностей проявляється недостатньо у школярів обох класів.

На основі отриманих даних нами була створена програма формувального експерименту із урахуванням виховної технології «Самовдосконалення школяра», розробленої під керівництвом Г.К.Селевко. Ця технологія спрямована на стимулювання активності школяра, орієнтованої на нього самого, на його потреби. В основу розвитку здібностей лідерів покладено особистісно орієнтований та компетентнісний підхід, який розуміється як допомога кожному учневі у виробленні особистого вектору розвитку на основі власного життєвого досвіду. Ми виходили з того, що модель формувального експерименту може бути дієвою у тому випадку, якщо навчально-виховна робота організована на засадах принципів, що відповідають сучасному розвитку психолого-педагогічної практики: формування діалогічного стилю спілкування суб'єктів навчання і виховання; довіра учнів і включення їх у творчу самостійну діяльність; створення позитивного етичного та естетичного простору; використання активних та інтерактивних форм навчання; практична орієнтація навчального процесу.

Реалізація намічених цілей формувального експерименту обумовила розробку та використання **корекційно-виховного тренінгу** «Кроки до лідерства» (21 година). Засобами реалізації задач були основні методи: самодіагностика, тематичне малювання, психогімнастика, ауторелаксація, рухові та рольові ігри, ігри на взаємодію, бесіди, обговорення.

Після завершення експериментального курсу нами був проведений контрольний зріз, який дозволив виявити об'єктивні зміни у структурі лідерських здібностей підлітків експериментальної групи та перевірити успішність формувального експерименту.

Для ретестування була повторно використана психодіагностична методика лідерських здібностей Є.Жарикова та Є.Крушельницького, що дозволяє визначити розвиненість лідерських властивостей особистості.

Результати дослідження свідчать, що в експериментальному 7 А класі збільшилася кількість школярів, що виявляють високий рівень лідерських здібностей (на 16,7%). Зміни відбулися за рахунок зменшення кількості підлітків із низьким рівнем лідерських здібностей (на 12,5%) та середнім рівнем здібностей (на 4,2%). І хоча виявлені зміни не є статистично значущими, проте можна припустити, що за умов більш довготривалого психолого-педагогічного впливу динаміка змін може бути більш суттєвою.

У контрольному 7 Б класі перерозподіл школярів за рівнем виявлення лідерських здібностей не мав позитивної динаміки.

Отримані дані дозволяють стверджувати, що формувальний експеримент був успішним, гіпотеза підтвердилася: врахування вікових особливостей школярів та систематичне впровадження методичного комплексу щодо

розвитку лідерських здібностей підлітків сприятиме актуалізації лідерського потенціалу учнів.

Список використаних джерел

1. Класні години з психологом / укл. О.В.Скворчевська, О.С.Нуреева. – Х.: Вид. група «Основа», 2009. – 240с.
2. Райс Ф. Психология подросткового и юношеского возраста. – СПб.: Питер, 2000 – 624с. – (Серия «Мастера психологии»).

Сніжко Д.В.

Діагностика нещирості особистості за допомогою невербальних засобів спілкування

В сучасній науці особливої гостроти набуває тема нещирості, брехливості та її діагностики за допомогою невербальних засобів спілкування. Великої популярності ця проблема набула після виходу на телеекрани багатосерійного американського фільму «Теорія брехні/Lie to Me». Персонаж Доктора Лайтмана створено на матеріалі роботи Пола Екмана, визначного психолога і експерта з мови тіла і виразів обличчя.

Сьогодні також спостерігається підвищений інтерес до різних сторін невербального спілкування, але найбільше увага людей звернена до невербальної, експресивної "мови". Це показник індивідуально-особистісних характеристик людини, його відносин і взаємин, як засобу впливу на іншу людину. Відкриваються центри фізіономічної діагностики, працюють різні тренінгові групи, мета яких навчити "читати людину як книгу". Стає поганим тоном, якщо в проспектах різних психологічних семінарів, шкіл відсутні обіцянки навчити володіти "мовою тіла" і розуміти його. Але, у більшості випадків, люди вивчають «мову тіла» для того, щоб розпізнати ступінь щирості свого співбесідника. Існує відповідна статистика, яка свідчить:

- 81 % людства обманюють «заради блага» щодня;
- Більшість людей вводять інших в оману як мінімум 3 рази за 10 хвилин розмови;
- 65 % людей переконані, що часто або хоч іноді корисно бути нещирим, щоб не образити чийсь відчуття;
- 75 % студентів визнають, що неминуче обманюють, коли справа стосується грошей або влаштування на роботу;
- 62 % людей свідомо обманюють, щоб прикрасити розповідь або представити себе у вигіднішому світлі[7].

Уперше серйозним дослідженням цієї теми зайнявся у кінці 70-х років Аллан Піз, який є визнаним знавцем психології людського спілкування і автором методики навчання основам комунікації[1]. Австралійський спеціаліст "з мови рухів тіла" А.Піз стверджує, що за допомогою слів передається лише 7 % інформації, зате за допомогою звукових засобів (включаючи тон голосу, інтонацію тощо) — 38 %, міміки, жестів, пози — 55 %. У своїй роботі «Мова